

Kap. 8

Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem.

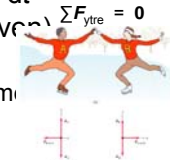
Vi skal se på:

- Newtons 2. lov på ny.
- Definisjon bevegelsesmengde.
- Kraftstøt, impuls. Impulsloven.
- **Flerpartikkelsystemer:**
- Kollisjoner:
  - Elastisk, uelastisk, fullstendig uelastisk
- Massefellespunkt
- Rakettlikningen (variabel masse)

Kap. 8

Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem.

- Bevegelsesmengde: $\mathbf{p} = m \mathbf{v}$
- Opprinnelig form Newton 2: $\mathbf{F} = d\mathbf{p} / dt$
- Kraftstøt = $\mathbf{J} = \int \mathbf{F} dt = \Delta \mathbf{p}$ (impulsloven) $\sum \mathbf{F}_{\text{ytre}} = 0$
- Ingen ytre krefter => $\mathbf{p}_{\text{tot}} = \text{konstant}$
  - Kraftstøt motsatt like stort på hvert legem
- **Flerpartikkelsystem:**
- Kollisjoner:
  - Elastisk, uelastisk, fullstendig uelastisk
  - Ikke-sentralt støt (Ex. 8.12 i Y&F)
- Massefellespunkt (Y&F 8.5)
- Ikke konstant masse: Rakettlikningen (Y&F 8.6)

- Kollisjoner skjer så raskt at vi *kan se bort fra* ytre krefter under kollisjonen

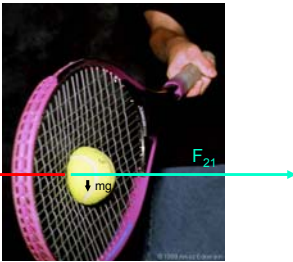
Eksempel tennisballen:

$m = 56 \text{ g}$
 $v = 50 \text{ m/s} \rightarrow v = -50 \text{ m/s}$
 på $t = 0,010 \text{ s}$

Vi fant:

$F_{\text{av}} = \Delta p / \Delta t = 560 \text{ N}$
 $F_{\text{max}} \approx 1000 \text{ N}$

Ytre kraft = tyngde = $mg = 0,55 \text{ N}$
 er forsvinnende liten

Sentralt elastisk støt

$v_A, v_B = \text{fart før støt}$
 $v_A', v_B' = \text{fart etter støt}$

Generell løsning:

$$v_A' = \frac{(m_A - m_B)v_A + 2m_B v_B}{m_A + m_B} \quad (103)$$

$$v_B' = \frac{(m_B - m_A)v_B + 2m_A v_A}{m_B + m_A} \quad (104)$$

Y&F: Ex. 8.8: Fullstendig uelastisk støt

BEFORE COLLISION

m_B v_1 m_A

IMMEDIATELY AFTER COLLISION

$m_B + m_A$ $v' = v_1' = v_2'$

TOP OF SWING

To ukjente:
 v_1 og fellesfarten $v' = v_1' = v_2'$

To likninger:
 Impulsbevarelse **under** støtet og energibevarelse **etter** støtet

Delvis uelastisk støt

m_1 v_1 $v_{1f} = \frac{1}{2} v_{1i}$ v_2 v_1'

Tre ukjente: Før støt: v_1 . Etter støt: v_1' og v_2'

To likninger: Impulsbevarelse **under** støtet og energibevarelse **etter** støtet.

Tilleggsopplysning: F.eks. oppgitt kulas fart etter støtet: $v_1' = \frac{1}{2} v_1$ (evt. kunne tap i energi være oppgitt)

Ikke-sentralt støt, to like kuler

v_1 b $2R$ α $v_1' \sin \alpha$ $v_1' \cos \alpha$ β $v_2' \cos \beta$ $-v_2' \sin \beta$ v_2' v_1' α β

$b =$ støtparameteren

$\sin \beta = b/2R$

Ikke-sentralt støt, to like kuler

$b \rightarrow 0$ $b \rightarrow 2R$

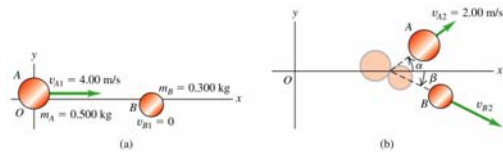
$\alpha \rightarrow 90$ $\beta \rightarrow 0$ $\alpha \rightarrow 0$ $\beta \rightarrow 90$

$\approx$ sentralt $v_2' \approx v_1$ så vidt touch $v_1' \approx v_1$

Alltid $v_1' \perp v_2'$

Ikke-sentralt støt

- Kollisjon skjer ikke langs éi linje

Hvis kule B ikke i ro før støt:
Legg inn koord.system som følger kule B før støtet.

Massefellespunkt

- **Punktpartikkel:** all masse i ett punkt
- **Flerpartikkelsystem:**
Legeme = $\sum$ punktpartikler
(nødvendig mhp. rotasjon, bøyning, deformasjon)
- **Massefellespunkt:**

• Topartikkelsyst.
$$\vec{r}_{cm} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2}{m_1 + m_2} = \frac{1}{M} (m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2)$$

• N-partikkelsyst.
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i}{\sum_{i=1}^N m_i} = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i \quad (8.29)$$

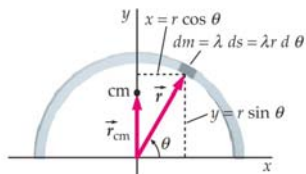
• Kontinuerlig
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\int_{legeme} \vec{r} \cdot dm}{\int_{legeme} dm} = \frac{1}{M} \int_{legeme} \vec{r} \cdot dm \quad (8.29B)$$

- **Tyngdepunkt = massefellespunkt**
dersom tyngdeaksel. **g** er lik over hele legemet

Eks. Massefellespunkt

Eks. 1. Halvsirkel

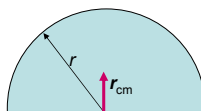
$dm = \lambda ds$
 $[\lambda] = \text{kg} / \text{m}$

$y_{cm} = r \cdot 2/\pi = 0,64 r$

Eks. 2. Halv sirkelplate:

$dm = \sigma dA$
 $[\sigma] = \text{kg} / \text{m}^2$

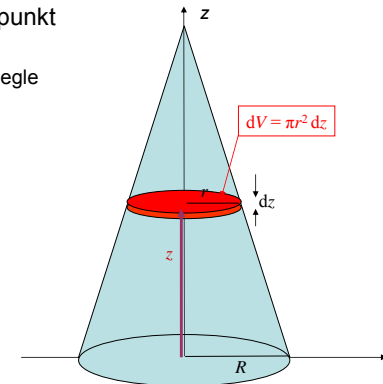

$y_{cm} = r \cdot 4/(3\pi) = 0,42 r$

Massefellespunkt

Eks. 3. Rett kjegle

$dm = \rho dV$
 $[\rho] = \text{kg} / \text{m}^3$

$z_{cm} = H/4$

Massefellespunkt

- Topartikkelsystem $\vec{r}_{cm} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2}{m_1 + m_2} = \frac{1}{M} (m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2)$
- N-partikkelsystem $\vec{r}_{cm} = \frac{\sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i}{\sum_{i=1}^N m_i} = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i$ (8.29)

- Kontinuerlig $\vec{r}_{cm} = \frac{\int_{legeme} \vec{r} \cdot dm}{\int_{legeme} dm} = \frac{1}{M} \int_{legeme} \vec{r} \cdot dm$ (8.29B)

1-dim: Integrasjon langs linje: $dm = \lambda ds$. Eks:

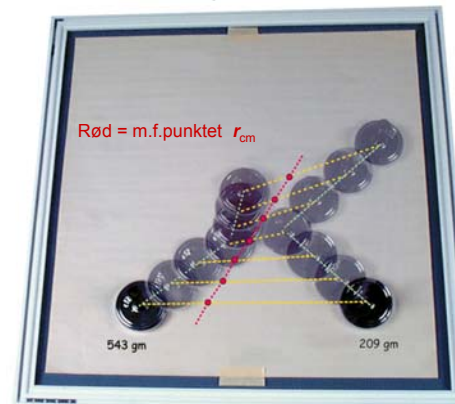
2-dim: Integrasjon over plan: $dm = \sigma dA$. Eks:

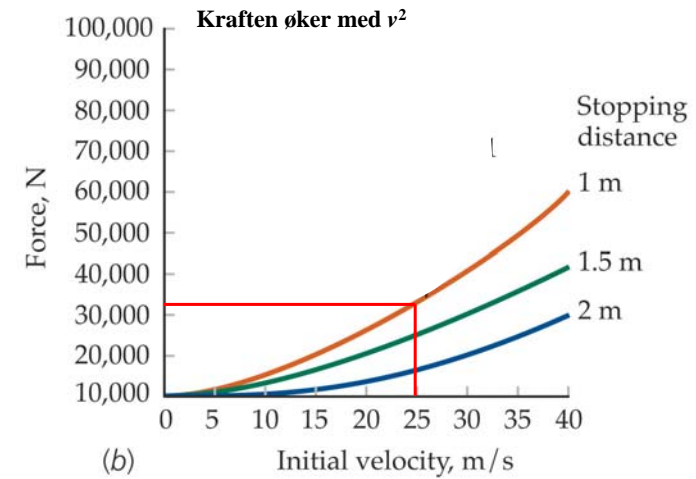
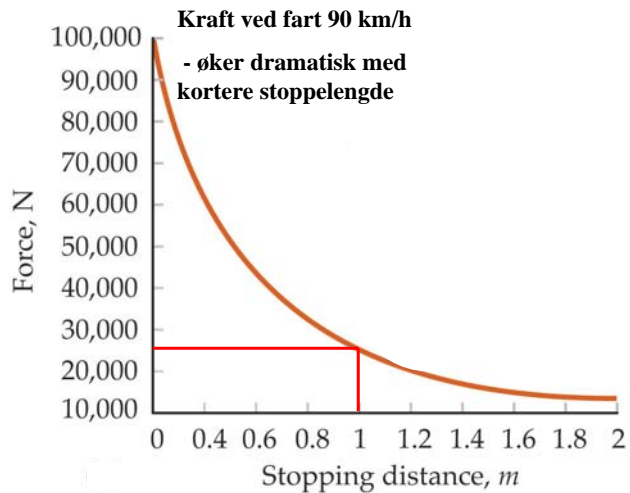
3-dim: Integrasjon over volum: $dm = \rho dV$. Eks:

Fullstendig elastisk støt

Ingen ytre krefter => $M \frac{d}{dt} \vec{r}_{cm} = \vec{F}_{ext} = 0$
=> Massefellespunktet $\vec{r}_{cm}$ fortsetter upåvirket under støtet.
Relativbevegelsen (gult) endres under støtet.

Kritiske akselerasjoner ved kollisjoner

Hjernen mest følsom.

Avhengig av akselerasjonen (antall g) og tida den virker:

- 150 x g i få ms: Dødelig
- 50 x g : 20-30 ms kan tåles.
- "Severity index" $= I = \int (a/g)^{5/2} dt$
 $I = 1000$ s gir 50/50 sjanse overleve

Essensielt å stoppe over lengst mulig tid og distanse.

- f.eks. deformerbart frontparti, ... og
- sikkerhetsbelte
- kollisjonspuuter (ingen skarpe kanter => lite trykk)

Kap. 8. Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem

- Bevegelsesmengde: $\mathbf{p} = m \mathbf{v}$
- Opprinnelig form Newton 2: $\mathbf{F} = d\mathbf{p} / dt$
- Kraftstøt = $\mathbf{J} = \int \mathbf{F} dt = \Delta \mathbf{p}$ (impulsloven)
- Antar ingen ytre krefter (i bevegelsesretning) under støt:
  - Bevegelsesmengde $\mathbf{p}_{tot}$ er bevart
  - *Tilleggslikninger:*
  - Elastisk støt: Kinetisk energi bevart
  - Fullstendig uelastisk støt: Felles slutfart. (Energi avtar)
  - Uelastisk støt: Ingen generell tilleggslikning. (Energi avtar)
- For ikke-sentrale støt bestemmer *støtparameteren* vinkler
- Massefellespunkt $\mathbf{r}_{cm} = \int \mathbf{r} dm / M$. Relativkoordin. $\mathbf{r} = \mathbf{r}_1 - \mathbf{r}_2$
- Newtons lov for massefellespunkt: $\sum \mathbf{F}_{ext} = m \mathbf{a}_{cm}$
- Rakettilikningen: $\mathbf{F}_{ext} + \mathbf{v}_{rel} dm/dt = m d\mathbf{v}/dt$

Massefellespunkt

- *Punktpartikkel*: all masse i ett punkt
- *Flerpartikkelsystem*:
 Legeme = $\sum$ punktpartikler
 (nødvendig mhp. rotasjon, bøyning, deformasjon)

- *Massefellespunkt*:

$$\vec{r}_{cm} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2}{m_1 + m_2} = \frac{1}{M} (m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2)$$

- Topartikkelsyst.
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i}{\sum_{i=1}^N m_i} = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i \quad (8.29)$$

- Kontinuerlig
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\int_{legeme} \vec{r} \cdot dm}{\int_{legeme} dm} = \frac{1}{M} \int_{legeme} \vec{r} \cdot dm \quad (8.29B)$$

- *Tyngdepunkt = massefellespunkt*
 dersom tyngdeaksel. $\mathbf{g}$ er lik over hele legemet